

וזה שאין לה לא עדים ולא בנים מותרת, שהרי יש עדים שהביאה האשה השניה, שמת יבמה.

שנינו במשנה: **נתייבמו** יבמות אלו לאחי בעליהן, **ומתו היבמין** — **אסורין להנשא** לשוק, שעכשיו נמצאת עדות יבמה מועילה לחברתה.

רבי אלעזר אומר: הואיל והיו בחזקת שמתו בעליהן והתרו ליבמין — הותרו להנשא לכל אדם.

בני רבא: מאי טעמא דרבי אלעזר שמתירן להנשא על פי עדות היבמה?

האם משום שהוא חולק על המשנה לעיל, דקסבר צרה מעידה לחברתה, ולא חייש שהצרה תאמר מת הבעל כדי לקלקל צרתה, בכך שתנשא לשוק שלא כדין וכשיבא בעלה תצא מבעלה וממי שנשאת לו.

ולכן גם יבמה מעידה לחברתה, על אף שהיא צרתה.

כי הסיבה שיבמה פסולה להעיד לפי רבנן, היא משום שהיא שונאתה, לפי שהיא יראה שמא סופה של חברתה להיות צרתה [והיינו כשתעמוד לפני בעלה לייבום או ששניהם יפלו לייבום אחד].

ולכן יבמות הן כמו נשים צרות, ואינן נאמנות לרבנן, כי שמא יבמה אחת רוצה לפסול חברתה, ואומרת היבמה "מת בעלי" כדי שתנשא חברתה לשוק שלא כדין, ונמצאת צריכה גט מן הבעל, ונאסרת ליבום.

ולרבי אלעזר, מפני צד צרות — לא נפסלו מלהעיד זו לזו.

או דלמא, טעמו של רבי אלעזר הוא משום שהיות והצרה נשאת [או נתייבמה הייבמה], על כרחך שמת הבעל, היות דהיא [האשה המעידה] לא מקלקלא נפשה להנשא שלא כדין, ולקלקל בכך את עצמה.

והוינן בה: **למאי נפקא מינה למעשה,** בספקו של רבא מהו הטעם של רבי אלעזר?!

ומשנינן: הנפקא מינה היא כגון במקרה של קכ-א משנתנו, שהלכו אשה ובעלה למדינת הים, ובאה הצרה ממדינת הים, ואמרה מת בעלי.

האם על סמך עדותה של זו נאפשר ונתיר **לאינסובי לצרה לשוק, מקמו,** לפני שנישאת יודה [היא עצמה, המעידה]. כי:

אי אמרת שטעמו של רבי אלעזר הוא מחמת **שצרה מעידה לחברתה,** הרי אף על גב דלא אינסובי, שלא נישאה האשה המעידה, ואם יבוא הבעל היא לא תתקלקל, בכל זאת **מנסכינן לה לצרה על פי עדותה של זאת.**

ולא חיישינן שהיות והיא שונאתה היא תרצה לקלקלה.

אבל **אי אמרת** שמודה רבי אלעזר דחיישינן מתוך ששונאתה תרצה לקלקלה, וטעמו במשנתנו הוא **משום דהיא** [המעידה] **לא מקלקלא נפשה,** ובהכרח שהיא נישאת כדין, שבאמת מת הבעל.

הרי דוקא אם כבר אינסובי [האשה המעידה], **מנסכינן לה לצרה.**

שאז אמרינן, אם לא שאכן מת הבעל של המעידה היא לא היתה נשאת ומקלקלת עצמה [לכשיבא בעלה] הן לבעלה והן למי שנשאת לו. ובהכרח כי זה שאומרת שהוא מת, זה לא מפני שהיא רוצה לקלקל את צרתה.

אבל, אי לא אינסיב המעידה, חיישינן להכי, ולא מנסבינן לה לצרה, כי שמא מתוך שנאתה היא רוצה לקלקלה.

ולכן מסתפק רבא מאי, מהו טעמו של רבי אלעזר.

תא שמע, מביאה הגמרא ראייה ממתניתין.

דתנן: רבי אלעזר אומר: הואיל והותרו ליבמין, הותרו לכל אדם. ולא חלק רבי אלעזר ברישא אלא רק בסיפא, בנתייבמו.

אי אמרת בשלמא שטעמו של רבי אלעזר הוא משום דהיא לא מקלקלא נפשה.

חיינו, שפיר פליג דוקא בסיפא, וקאמר "הואיל והותרו ליבמין".

דרך בכי אינסיב המעידה, אז מנסבינן לה לצרה.

אלא אי אמרת דטעמו של רבי אלעזר הוא משום דצרה מעידה לחברתה, ואפילו לא נישאת המעידה, עדותה מועילה כלפי חברתה, הרי אף על גב דלא אינסיב, נמי היא נאמנת, ואם כן, אמאי פליג רק בסיפא, ליפלוג ברישא נמי.

אלא, שמע מינה, דטעמא דרבי אלעזר משום דאינסיב הוא ולא מקלקלא נפשה.

ודחינן: באמת פליג רבי אלעזר גם ברישא.

ורבי אלעזר, לדבריהם דרבנן קאמר להו.

לדידי, צרה מעידה לחברתה, ואף על גב דלא אינסיב מנסבינן לה דלא חיישינן שמתוך שנאתה תרצה לקלקלה.

אלא לדידכו, שאתם חוששים לכך, אודו לי מיהת, דהיבא דאינסיב המעידה, מנסבינן לה לצרה, משום שבהכרח היא אומרת אמת שמת הבעל, היות דהיא לא מקלקלא נפשה.

ורבנן, הטעם שהם חולקים אפילו בדאינסיב, כי שמא המעידה "תמות נפשי עם פלשתים" הוא דקעבדה, וכדי לקלקל צרתה היא ניסת, שיודעת שאנו נוכיח מזה שמת הבעל, שלא היתה מקלקלת עצמה, ונתיר לצרתה להנשא, וכשיבוא הבעל תתקלקל.

ואפילו שהיא גם כן תתקלקל, לא איכפת לה, כי העיקר אצלה הוא רצונה שתתקלקל צרתה.

תא שמע ממתניתין לעיל קיח א, דקתני:

האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה ואמרה מת בעלי, תנשא, ותטול כתובתה, וצרתה אסורה.

רבי אלעזר אומר: הואיל והותרה היא, הותרה נמי צרתה.

ומשמע שמשעת היתר הצרה המעידה [שהיא הותרה מיד כשאומרת מת], מתירים גם לצרתה להינשא, ואע"ג שעדיין לא נישאה צרתה המעידה, היות שצרה מעידה לחברתה.

ודחינן: באמת אין צרה מעידה לחברתה.

ואימא, שכוונת המשנה היא לומר, **הואיל** והותרה ונשאת.

וטעמו, היות שנישאת לא מקלקלת נפשה.

והוינן בה: אי טעמו של רבי אלעזר הוא משום שלא מקלקלא נפשה, ובאמת מת הוא, **ליחוש דילמא** הצרה המעידה, **בגיטא אתאי**, שהיא התגרשה ממנו בגט, ולה מותר להנשא, שהרי יש לה גט מהבעל, אך באמת חי הוא.

והאי דקאמרה הכי, זה שאמרה מת בעלי [ולא הוציאה את הגט כדי לינשא], היות ולקלקלה לצרה היא **מיכוונה**, שנתיר גם לצרתה להינשא, ותנשא לשוק שלא כדין, ואז תתקלקל, כשיבוא הבעל.

וכדי שנאמין לה שמת בעלה ונתיר את צרתה בעדותה, היא החביאה את הגט, מתוך מטרה להוכיח מכך שהיא עצמה נישאת לאחר בתורת אלמנה, שאכן מת בעלה.

והיא עצמה אינה מתקלקלת. כי לכשיבוא בעלה היא תוציא את הגט ותראה לכל שהיתה מותרת להינשא.

ואם כן, יש לחוש שמא כדי לקלקל צרתה היא מעידה שמת הבעל.

ואמנם במשנה, בנתייבמו, אין חשש זה שמא באה בגט תחת ידה.

כי אם יש לה גט, היא לא היתה מחביאתו ואומרת מת בעלי ומתייבמת לאחי בעלה כדי לקלקל צרתה, היות שאז גם היא מתקלקלת כשיבוא בעלה, כי יתברר שהתייבמה שלא כדין, היות שבעלה חי. ואם תוציא הגט, היא תצא מאחיו משום אשת אח שהתגרשה.

ובהכרח, שבאמת מת הבעל, כי היא לא מקלקלה נפשה.

אבל בנשאת לשוק, דאיכא למיחש להכי, שמא באה בגט והיא עצמה לא מתקלקלת גם כשיבוא הבעל, ליחוש!

ומשנינן: **אי בדאינסיב** הצרה המעידה **לישראל**, **הכי נמי** שלא היינו מתירים צרתה, משום דאיכא למיחש שהבעל חי, והיא לא מתקלקלת כשיבא הבעל לפי שיש לה גט. וכדי לקלקל צרתה היא אומרת מת בעלי, כדי שתינשא צרתה שלא כדין.

הכא במאי עסקינן, **דאינסיב לכהן**. שאם יבוא בעלה, היא תהיה מקולקלת כל זמן שלא מראה הגט את הגט, לפי שאשת איש היא, ונישאת שלא כדין.

ואם תוציא גיטה, ותראה שהיתה מותרת להינשא, היא ממה נפשך נפסלת על בעלה, מחמת גרושה לכהן.

ולכן, אז יש ראייה שהיא דוברת אמת. כי כיון שנישאת, ודאי לנו שהיא לא מקלקלא נפשה, ודאי בעלה, מת הוא.

וממשנה זו עד סוף הפרק הנידון הוא בדיני עדות מיתה.

מתניתין:

אין מעידין על אדם שמת אלא על פי פרצוף וצורת **פנים** דהיינו לחיים [תויו"ט]. **עם החוטם**.

אבל אם לא ראוהו בפרצוף פניו, או שניטל חוטמו, אינם יכולים להכירו ולזהותו.

בבירור, ואין מעידין להשיא את אשתו, שמא אין זה בעלה. (22)

ואע"פ שיש למת סימנים בגופו ובכליו [בגדיו], אינם יכולים לזהותו על פי הסימנים ולהעיד עליו שהוא מת כדי להשיא את אשתו.

אין מעידין עליו שמת אפילו כשראוהו גוסס וקרוב למות, אלא עד שתצא נפשו ממש.

ואפילו ראוהו מגוייר, מנותח מלא פצעים וחבורות חרב [רש"י], או צלוב תלוי על עץ הצליבה, או שראו שהחיה דורסתו ואוכלת בו.

כיון שלא ראו שיצאה נפשו ממש, אינם יכולים להעיד שמת.

אין מעידין אלא אם כן הכירוהו עד ג' ימים ממיתו,

אבל אם לא ראוהו עד לאחר ג' ימים, חיישינן שמא נשתנה מראית פניו ואין זה האדם שהם סבורים. (23)

רבי יהודה בן בבא אומר: לא כל האדם ולא כל המקום ולא כל השעות שוין, שיש לך אדם שממהר להתנפח משאר אדם, כגון אדם שמן.

ויש לך מקום שחמה נוגעת בו יותר.

ויש לך שעה שהעולם חם, והמת ממהר להסריח ולהשתנות.

ולקמן הגמרא מסתפקת האם רבי יהודה בא להחמיר על דברי תנא קמא שאפילו תוך שלשה ימים פעמים אינם יכולים להעיד, או שהוא בא להקל, שאפילו יותר משלשה [רש"י].

גמרא:

תנו רבנן: הכירוהו רק לפי הפרחת, המצח, ולא הכירוהו על פי פריצוף פנים.

או הכירוהו על פי פריצוף פנים, ולא על פי הפרחת —

אין מעידין עליו, עד שיהו שניהם, הפרחת עם פריצוף הפנים, עם החוטם.

אמר אביי, ואיתימא רב כהנא: מאי סמך יש לך מקרא?

דכתיב בספר ישעיהו [פרק ג] "הכרת פניהם ענתה כב".

מילתא דעבידא לאגלויי. וכן מתוך חומר שהחמרת בסופה הקלת בתחילתה.

23. מלישנא דמתני' דקתני פריצוף פנים וחוטם משמע דמיירי בנחבל בפניו אלא שחלק זה קיים וכתב ר"ת [בתוד"ה אין] דנראה פשוט דאם לא נחבל בפניו אדם ניכר אפי' יותר מג' ימים ואינו משתנה כ"כ.

22. כתב המאירי שמשנתינו מדברת בעדים המעידים על פי הראיה שראוהו מת שבוהו אנו חוקרים אותם כדי שיעמדו בבירור שזה הוא, ומת ממש [וכמ"ש המשנה].

אבל בעד המעיד מפי עד אחר [וכמבואר במשנה לק' קכ"א: וקכב. דמתני'] מכיון שאינו מעיד אלא מפי השמועה אין לנו לחקרו, אלא מתירין אותה לינשא משום עיגונא כיון דהוה

אשת איש, ולמה לא יסמכו על סימנים שנמצאים על גוף המת כדי להתיר את אשתו להנשא?!

אמר אביי, לא קשיא:

הא, הדין שסומכים על סימנים בגט שנאבד, הוא לפי רבי אליעזר בן מהבאי, שמתיר לסמוך עליהם גם בהכרת המת.

ואילו **הא,** משנתנו, לדברי רבנן החולקים עליו, היא.

דתניא: אין מעידין על השומא, שהיא כתם על העור, כדי להתיר את אשת המת על סמך הסימן הזה.

רבי אליעזר בן מהבאי אומר: מעידין.

מאי לאו, בהא קמיפלגי —

דמר, רבי אליעזר בן מהבאי, סבר: סימנין — ההסתמכות עליהם כבירור גמור, היא דין דאורייתא, בין בעדות מיתה, ובין בהשבת אבידה.

ומר, רבנן, סבר: סימנין — דרבנן. ומדאורייתא אי אפשר לסמוך עליהם.

אמר רבא: דכולי עלמא — סימנין דאורייתא הם.

ונלמד דין זה מהשבת אבידה בסימנים, שדרשו זאת חכמים מהכתוב בפרשת אבידה [במסכת בבא מציעא כז א].

ואילו **הבא,** שנחלקו בדבר, הוא בשומא,

אבא בר מרתא, דהוא אבא בר מניומי, הוה מסקי היו נושים ביה, דבי, אנשי ביתו של רישא גלותא, זוזי שהיה חייב להם.

אייתי קירא, הביא אבא בר מרתא שעה, דבק בבלייתא, הדביקה לשעוה במטלית העשויה מבגד כלוי, דבק, הדביק את השעוה והמטלית באפותיה, במצחו, חלף קמיהו, עבר לפני נושיו, ולא בשקרחה. לא הכירוהו, ולא הציקו לו.

שנינו במשנה שאין מעידים על אדם אלא אם הכירוהו לפי פרצוף הפנים עם החוטם. ומבלעדי זאת, אין הם מעידים עליו אע"פ שיש סימנין בגופו.

והוינן בה: למימרא, האם יש לנו לומר דסימנין כעדות של בירור הם לאו דאורייתא.

ורמינהי סתירה לכך ממה ששנינו במסכת גיטין [כז ב] ובמסכת בבא מציעא [כז ב]:

מי שמביא גט לאשה, ואבד לו הגט לפני שנתן אותו לה, ואחר כך מצאו לגט כשהוא קשור בכיס שלו, ובארנקי ובטבעת שלו.

או שנמצא הגט בין כליו של מביא הגט, אפילו הוא נמצא לאחר זמן מרובה — הרי הוא גט כשר!

ואין לחשוש שמא הכיס או הארנק והטבעת אינם שלו, וכמו כן הגט הזה אינו הגט שלו, היות והוא מכיר את כליו לפי הסימנים שיש לו בהם.

ומוכח שסומכים על סימנים אפילו להתיר

האם היא מצויה היא להיות גם בכך גילו של אדם זה [שנולד באותו הפרק ובאותו המזל], קמיפלגי.

מר סבר: שומא מצויה היא גם בכך גילו, ואין היא סימן לבעל השומא, כי שמא בן גילו הוא.

ומר סבר: אינה מצויה בכך גילו. ולכן אפשר לסמוך עליה כמו על שאר הסימנים.

ואיכא דאמרי:

הכא בשומא, האם העשויה היא להשתנות מהמראה שלה בשעת מיתה, לאחר מיתה, קמיפלגי.

מר סבר: עשויה מראה של השומא להשתנות לאחר מיתה, ואין לסמוך עליה, שהרי יתכן והיא השתנתה, ואינה מוכיחה עליו.

ומר סבר: אינה עשויה להשתנות לאחר מיתה. ולכן היא סימן שאפשר לסמוך עליו.

ואיכא דאמרי —

אמר רבא: דכולי עלמא — סימנין דרבנן.

והכא, בשומא, האם היא נחשבת כמו סימן מובהק — קא מיפלגי.

כי בסימן מובהק הכל מודים שאפשר לסמוך עליו אפילו באיסורי תורה.

מר סבר: שומא סימן מובהק היא.

ומר סבר: שומא לאו סימן מובהק היא.

ומקשה הגמרא:

ולחך לישנא לעיל, דאמר רבא לפיה, שסימנין דאורייתא הם, תיקשי, הא קתני במשנתנו שאין מעידים על המת אף על פי שיש סימנין בגופו ובכליו!

ומתרצת הגמרא שמדובר בסימנים רגילים אצל הרבה אנשים.

כגון הסימן על גופו — דארוך וגוין, שהוא ארוך או נמוך.

ואילו על כליו, בגדיו של המת, שיש בהם סימנים מובהקים, גם אי אפשר לסמוך, היות דחיישינן לשאלה.

וכתב ר"ת דאפי' את"ל דלא כמו שחידשתי והיכא שנחבל בפניו בעי ג' ימים אפי' גופו שלם ולא מהני טביעות עין וסימנים, אפי"ה היכא דנחבל בפניו וגופו שלם אפי' יש לנו ספק שמא ראוהו יותר מג' ימים ממיתתו כיון שנשאר גופו שלם אין לתלותו אלא בתוך ג' ימים דוקא ובוה נקיל כדברי.

היוצא לדינא: כשאינו נחבל בפניו אפי' ראוהו יותר מג' ימים מהני להעיד עליו נחבל בפניו ואין גופו שלם רק בודאי ראוהו בתוך ג' ימים מהני.

ובתחילה רצה ר"ת לחדש דמיירי בראו ראשו לחוד אבל כשכל גופו שלם לא בעינן פדחת וחטם ואפי' על פי סימנים בינונים נאמן, [ע"פ ביאור ה"עצי ארזים" מובא בהערות הריטב"א הערה 56 אות ד']

ומסתפק בזה ר"ת דשמא המשנה מדברת אפילו בראו גופו שלם ואפי"ה בעינן פרצוף פנים וחוטם וע"י סמנים אינו נאמן [ודלא כמו שהיה סבור בתחילה]

ומ"מ ע"י טביעות עין נאמן [לפי ביאור שו"ת מהר"ש המובא בשב שמתתא ז' פרק י"ג].